

Activities of Institutions Ensuring the Formation of National Memory Policy in Ukraine and the Republic of Macedonia: a Comparative Analysis

UDC: 94(477+497.7):323.1(477+497.7)

DOI: <https://doi.org/10.15421/1723107>**Chyzh Vitalii**Ph.D. Student. <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-9412-6725>, vitaliychizh12345@gmail.com*H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Kharkiv, Ukraine)*

Abstract

The purpose of the article is to compare the activities of the Ukrainian Institute of National Memory and the Institute of National History of the Republic of North Macedonia in 1991-2022, as having an impact on the memory policy in countries with similar histories.

The relevance of the topic is due to the need for fundamental changes in the policy of memory. Without purposeful work on the part of the state, it is impossible to revise the complex issues of national history, the current interpretation of which hinders the formation of the European values of the Ukrainian people. North Macedonia, which, like Ukraine, emerged from a socialist totalitarian system, has gone through a similar process of rethinking its historical past. In this regard, it is interesting for Ukraine to study Macedonia's experience. Effective steps can be adopted by Ukrainian structures, while negative ones will help prevent mistakes in establishing their work.

The results of the study show the advantages of the Ukrainian Institute of National Remembrance over its North Macedonian counterpart both in the international arena and within countries. And this is despite the fact that the Ukrainian Institute of National Remembrance was established only after Ukraine's independence and has been reformed several times. Despite this, the Ukrainian institution has a wider range of media tools and uses more channels of communication with the public. As for the "historical wars", both institutions are engaged in them, but the Ukrainian institution, due to its stronger media presence, is more effective.

The conclusions of the study show that there are two main reasons for the lagging behind of the Institute of National History of the Republic of North Macedonia from the Ukrainian Institute of National Memory. The first reason is the status of the institutions. The Ukrainian institution is a body of the state apparatus that has more powers. The Macedonian institution is an academic institution, which is only partially managed from the outside. This leads to the second reason: the budget of the former institution is much larger than that of the latter.

Keywords: memory policy, national memory, commemoration, Republic of North Macedonia, Ukrainian Institute of National Remembrance, Institute of National History of the Republic of North Macedonia

Діяльність інституцій, що забезпечують формування політики національної пам'яті в Україні та Республіці Македонії: порівняльний аналіз

Чиж Віталій*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)*

Анотація

Мета статті – порівняти діяльність Українського інституту національної пам'яті та Інституту національної історії Республіки Північна Македонія в 1991 – 2022 роках, як таких, що мають вплив на політику пам'яті в країнах зі схожою історією.

Актуальність теми обумовлена потребою докорінних змін політики пам'яті. Без цілеспрямованої роботи з боку держави неможливо здійснити перегляд складних питань національної історії, сучасне трактування яких стоїть на заваді формування європейських цінностей українського народу. Подібний до України шлях переосмислення історичного минулого пройшла й Північна Македонія, яка, як і Україна, була вихідцем з соціалістичної тоталітарної системи. З огляду на це, для України є цікавим вивчення досвіду Македонії. Ефективні кроки можуть бути запозичені українськими структурами, а негативні, дадуть можливість упередити помилки в налагодженні їх роботи.

Результати дослідження показують переваги Українського інституту національної пам'яті над північномакедонським аналогом як на міжнародній арені, так і в середині країн. І це при тому, що Український інститут національної пам'яті створений лише за часів незалежності України й декілька разів реформувався. Попри це, українська інстанція має більш широкий медійний інструмент і використовує більше каналів зв'язку з громадськістю. Щодо «історичних війн», то обидва інститути їх ведуть, але українська інституція, в силу своєї сильнішої медійності, діє ефективніше.

Висновки дослідження показують, що основних причин відсталості Інституту національної історії Республіки Північна Македонія від Українського інституту національної пам'яті дві. Перша причина – статус інституцій. Українська інстанція – це орган державного апарату, який має більше повноважень. Македонський заклад – це наукова установа, що лишень частково керується ззовні. З цього випливає і друга причина – бюджет у першій установи значно більший, ніж у другій.

Ключові слова: політика пам'яті, національна пам'ять, комеморація, Республіка Північна Македонія, Український інститут національної пам'яті, Інститут національної історії Республіки Північна Македонія

Вступ.

На фоні євроінтеграційних процесів, Україна, дивлячись на успіхи своїх сусідів, які стали членами європейської спільноти, впроваджує реформи, що стосуються багатьох сфер суспільно-політичного життя щоб наблизити своє членство в ЄС. Однією з важливих сфер, що потребує докорінних змін, є політика пам'яті. Без цілеспрямованої роботи з боку держави неможливо здійснити перегляд складних питань національної історії, сучасне потрактування яких стоїть на заваді формування європейських цінностей українського народу. Подібний до України шлях переосмислення історичного минулого пройшла й Північна Македонія, яка, як і Україна, була вихідцем з соціалістичної тоталітарної системи. Сьогодні ж обидві країни мають на меті створення єдиної національної ідентичності, і порівняння їх кроків в цьому напрямі є правомірним через схожі політичні процеси всередині країн. Це і наявність, поряд з титульним народом, чисельно великої національної меншини, і проблеми сепаратизму, і конфлікти з сусідами навколо історичної спадщини. Та й на міжнародній арені країни мають спільні цілі – стати повноправними членами НАТО та ЄС. За цими показниками справи у Північній Македонії дещо кращі. Вона на сьогодні, маючи як і Україна статус кандидата на членство в ЄС, вже є інтегрованим членом північноатлантичного альянсу, тоді як наша держава лише на початку цього складного процесу. В обох країнах питання переоцінки національної історії та самоідентифікації на базі неї вийшло за рамки внутрішніх проблем, так як загострило протиріччя з сусідніми державами. Так, у України розгорілась «війна за історичну пам'ять» з Російською Федерацією, а в Македонії з Болгарією. Тож, обидві держави, за схожих внутрішньо та зовнішньополітичних обставин, змушені були докладати зусиль для розбудови інституцій, що регулюють процес формування історичної пам'яті. З огляду на це, для України є цікавим вивчення досвіду Македонії. Ефективні кроки можуть бути запозичені українськими структурами, а негативні, дадуть можливість упередити помилки в налагодженні їх роботи.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Зрозуміти всю суть державної політики в сфері історичної пам'яті допомагає праця відомої німецької дослідниці А. Ассман «Довга тінь минулого» (Assmann, 2006). В ній на основі історії ХХ століття показаний шлях «подолання минулого» в цілому для Європи. Робота П. Нора (Nora, 1989) допомагає досягнути сам феномен історичної пам'яті, акцентуючи увагу на місцях пам'яті та ностальгії за минулим. Сфера історичної пам'яті та державної політики щодо її формування аналізується у наукових розвідках В. Іваненко та В. Кривошеїна (Іваненко, & Кривошеїн, 2022). Значний науковий

інтерес для розкриття зазначеної теми становить робота Я. Грицака «Подолати минуле: глобальна історія України» (Грицак, 2022). Також цій темі присвятили свої роботи А. Киридон (Киридон, 2015), В. Бабка (Бабка, 2014), В. Венгерська (Венгерська, 2017). Європейський досвід діяльності інституцій державної влади у сфері політики національної пам'яті через призму можливості його запозичення Україною досліджувала С. Власенко (Власенко, 2023). Дослідники зробили значний внесок у вивчення історичної пам'яті та державної політики у цьому питанні, проте роль інституції, покликаних її формувати, залишилась поза їх увагою. Відсутній і порівняльний аналіз діяльності таких українських структур, з аналогічними, що діють в інших країнах, зокрема у Північній Македонії.

Мета роботи, спираючись на інформаційні портали відомств, які займаються впровадженням історичної політики України та Північній Македонії, документи офіційного походження та коментарі політичних діячів, виокремити відмінності та спільні риси в політиці пам'яті в Україні та Республіці Північна Македонія шляхом компаративного аналізу джерел, які є в наявності, та зробити висновки з приводу тих процесів, що відбуваються в обох країнах.

Результати дослідження.

Довгий час українські урядовці зневажливо ставились до політики пам'яті. Лише з перемогою Помаранчевої революції та першої заявки на євроінтеграційний курс починається період ревізійності в історичній науці. За президентства В. Ющенка в 2006 році був утворений Український інститут національної пам'яті (УІНП), який перетворився з органу виконавчої влади на науково-дослідницьку установу в грудні 2010 року за президентства В. Януковича і знову став органом виконавчої влади після Революції гідності. Його діяльність регулюється положенням про Український інститут національної пам'яті затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12 листопада 2014 року (Положення про Інститут Національної Пам'яті). Інституція має на меті цілком політичні цілі, реалізуючи державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті українського народу. Велику роль співробітники інституту відіграють у підготовці законодавчої бази з питань формування історичної пам'яті, вносять пропозиції щодо конкретних заходів які сприятимуть реалізації основної мети. Керує інституцією Голова, якого призначає Кабінет Міністрів за поданням Прем'єр-Міністра України, кому його кандидатуру пропонує Міністр культури та інформаційної політики. З 11 грудня 2019 року цю посаду обіймає А. Дробович. Основний акцент інститут робить, як на реабілітації історичних персоналій, так і на актуалізації подій історичного минулого в пам'яті

народу, таких як «Голодомор», «Національно-визвольні змагання 1917-1922 років», «діяльність національного підпільного руху часів Другої світової війни» та ін.

В Північній Македонії інституція, яка займається дослідженням історії народу та держави, з'явилась задовго до отримання незалежності країною. «Інститут за націонална историја» (Інститут національної історії) був утворений 1948 року за указом тодішнього лідера Югославії Й. Тіто. Як і її український аналог, інституція мала на меті політичні цілі, а саме – виокремити македонський народ на фоні інших, створивши вагоме історичне підґрунтя для цього. Слід зазначити, що рішення таке було суто політичним, і не викликане національним питанням. Проте і зараз, з огляду на події 2001, коли албанські сепаратисти захопили північно-західну частину країни, можна говорити про актуальність існування такої інституції. Вона має статус науково-дослідного інституту. Інститут національної історії не є, на відміну від української інституції, органом виконавчої влади, проте його дослідження в основному мають саме державотворчий напрям. За вказаний нами період інститут змінив 4 директори, призначення яких здійснювала держава з урахуванням рекомендацій самої установи і на основі конкурсу. Сьогодні установою керує Д. Горгієв. Завдання інституту майже аналогічні українському. Він має досліджувати і популяризувати історію Північної Македонії, здійснювати пошук фундаменту македонської нації, і для цього до вченої ради інституту введено спеціалістів з різних періодів. Це і антична доба та середньовіччя, нова і новітня історія, турецьке панування. Проте слід зазначити, що спеціалістів, які б займалися пост-югославською історією серед них немає. В той час, як в Україні, навпаки, період незалежності вивчається досить активно.

Фінансування інституцій здійснюється за різним принципом. В Україні – це центральний орган державної влади, що регулює політику пам'яті що й визначає високий обсяг фінансування. В 2020 році, навіть при оптимізації бюджету, установа отримала 69 мільйонів гривень, що менше майже вполовину від попереднього фінансового року. Але цього вистачило для повноцінної роботи й жоден проект інституту не скасували (Бюджет УІНП скоротили..., 2020). У Північній Македонії через те, що це перш за все наукова установа, хоч вона і має доволі велике національне значення, фінансування є доволі скромним. Про це заявив у інтерв'ю на телебаченні у 2018 р. директор інституту Д. Горгієв. Він розповів, що з 2016 року держава виділяє недостатнє фінансування, що ставить установу в надзвичайно складні умови. Найбільше страждає Державний архів, в якому знаходяться велика кількість документів пов'язаних з історією країни. Установі через відсутність грошей на оплату комунальних послуг просто відімкнули опалення, що

привело до втрати ряду цінних архівних документів у результаті неналежних умов зберігання.

Щоб здійснити порівняльний аналіз цих структурних елементів покликаних формувати історичну пам'ять, слід розглянути основні напрямки роботи, декларовані інститутами. Їх вони подають на загальнодоступних сайтах своїх відомств. Відтак, Український інститут національної пам'яті керується законодавством України і на меті має дослідження державотворення та боротьби за державність, поширення цієї інформації серед населення та в світі загалом (Головна сторінка сайту УІНП, 2023). Окремо варто відзначити завдання по здійсненню масових заходів по увіковіченню жертв голодоморів 1921-1923, 1932-1933 та 1946-1947 років, а також актуалізація подій 1917-1921 років. Займається інститут також дослідженням політичних репресій. Одним з центральних завдань інституту сьогодні є подолання минулого, зокрема – соціалістичного. В рамках цього інститутом ініційовано політику «декомунізації», яка підкріплюється пакетом законів від 9 квітня 2015 року. При чому зазначимо, що ця політика стосується і як інформаційного, так і фізичного простору.

Така практика реформ не є новою. Перед тим, як стати повноправними членами Європейського Союзу, то ці впровадження з подолання комуністичного і соціалістичного минулого мали ряд країн, зокрема, Чехія та Словаччина (Власенко, 2022, 2023). Окрім них, яскравим прикладом слугують країни Балтії (Латвія, Литва, Естонія). Причина цієї політики цілком логічна, адже її завдання-максимально розірвати зв'язки з колишньою метрополією (в цьому випадку – Москва), а також створення фундаменту для національного відродження.

Проте сьогодні дуже мало країн зберігають свою моноетнічність. Україна не є виключенням, і має в собі доволі велику кількість корінних малих народів. Завдання УІНП полягає в тому, аби інтегрувати ці народи до українського суспільства. Так, на меті інстанції стоїть формування полікультурної країни з її цілісною історією. Така політика впроваджується різними способами, і в тому числі – через шкільні підручники та корегування шкільних програм з історії. Відмітимо, що в сучасних шкільних підручниках з історії України особливу увагу приділено кримськотатарському питанню, адже лінія історичного шляху цього народу з'являється в підручниках з 7 класу і залишається аж до 11 включно. Зокрема, такий сценарій можна бачити в підручниках авторства В. С. Власова. Також приділена в них увага й малим корінним народам України, але ця інформація носить скоріше ознайомчий, аніж навчальний характер. Зокрема, у вже згаданому вище підручнику є інформація про караїмів, гагаузів. Окремо говориться і про національні меншини, такі як греки, серби, та болгары.

Також можна говорити про напрям «ревізіонізму», започаткованого саме за сприяння УІНП. Фактично, Інститут національної пам'яті разом з ревізією історії почав деструкцію російських та радянських наративів в українській освіті. Ці зміни простежуються у шкільній програмі з історії, шкільних підручниках з історії України та методичних посібниках щодо її викладання. Для порівняння варто взяти висвітлення теми Другої світової війни у шкільних підручниках. Так, у методичному посібнику авторства О. І. Пометун та М. Н. Гупан 2012 року видання містяться типові радянські наративи, велика роль відводилась «Великій вітчизняній війні» та ролі СРСР в формуванні української території (Пометун&Гупан, 2012). А от у підручнику В. С. Власова та С. В. Кульчицького для 10 класу 2020 року видання більше розповідається про діяльність ОУН, відсутній радянський термін «Велика Вітчизняна Війна», наявні відомості про злочини радянської влади по відношенню до мешканців заходу України (Власов&Кульчицький, 2020). Окремо слід зазначити, що в підручнику вперше застосовано концепт «подолання минулого», який був загальноєвропейським уже в 1980-1990 роки, а до вітчизняної практики прийшов лише після 2014 року. Фактично, тепер історія викладається різнобічно. Негативні і позитивні конотації виключено, що сприяє формуванню власної думки в учнів стосовно тих чи інших подій.

Окремим завданням інституту є створення увіковічення історичних подій, постатей та поширення інформації про них. Для цього його співробітниками ініціюється створення меморіальних комплексів чи пам'ятних знаків. Окрім цього, вони організовують тематичні виставки, публікують статті у наукових журналах чи готують спеціальні видання присвячені певним подіям. Також інститут активно діє і в мас-медіа, знімаючи та оприлюднюючи документальні фільми та ролики, тим самим втілюючи завдання з популяризації історії серед молоді. Так, для цього на відеохостингу «YouTube» створено канал відомства, який працює з 3 грудня 2014 року. Головним інформаційним відомством інституту можна вважати й сайт, який розпочав роботу того ж року, що і канал. Зокрема, на сайті розміщено значну кількість публікацій на історичну тематику з приводу актуальних тем вітчизняної історії. Це статті, які присвячені таким темам, як Голодомор, роль ОУН-УПА та ін. Є тут і науково-популярна література, різного роду методичні рекомендації, збірники матеріалів, присвячених різній тематиці, а також публікації з музейної справи.

Говорячи про основні напрямки роботи македонської установи, слід звернутись до статуту Інституту (Статут на ІНУ, 2023). Там вказано, що інститут займається дослідженням історії власне самої Північної Македонії, і в тому числі, тих народностей, які там проживають – турків, албанців,

боснійців, ромів та ін. Це підтверджується і основними напрямками роботи, що вказані на сайті. Там вивчають спадщину Османської імперії та Римської імперії. Інститут має власне періодичне видання – журнал «Гласник», яке виходить нестабільно. Були роки, коли журнал виходив два рази на рік, а бувало – що і жодного.

Інформаційним каналом інституту, як і українського, слугує сайт, який функціонує з 2013 року. Для визначення відкритості роботи інституцій доцільно порівняти їх офіційні сторінки. Почнемо з їх структури та наявності основних елементів. Сайт македонського інституту має більш пряму, але менш розгалужену архітектуру. Це зумовлено, перш за все, структурою самого інституту. Окрім того, сторінка має посилання на електронні видання «Гласника» та інших видань. Всі посилання ведуть до розгалуженої, але нескладної системи. У той час, український інститут національної пам'яті має, з одного боку, простішу головну сторінку, але складніше її влаштування. Сторінка несе набагато більше візуальної інформації, ніж її македонський аналог. Окремо варто виділити такий елемент, як «історичний календар», а також два блоки, які показують основну актуальну інформацію на сьогодні. Великою перевагою перед македонським аналогом є «Віртуальний музей російської агресії», створений в 2021 році, а також онлайн-архів усної історії. Про активну взаємодію зі школою свідчить і наявність методичних рекомендацій для вчителів, аби допомогти їм при висвітлюванні тяжких для сприйняття школярами подій, таких як трагедія Бабиного Яру та ін. Відрізняє сторінку українського інституту від македонського наявність субблоків за основними напрямками діяльності інституту – дослідження визвольних змагань, декомунізації, реабілітації жертв тоталітаризму, років Другої світової та наслідків Холокосту, усної історії. Організатори сайту врахували і той факт, що сьогодишні реалії цифровізації та візуального контенту сформували в сучасної молоді «кліпове мислення», тож на сайті розміщена велика кількість аудіо і відео контенту. Породженням цього типу мислення є ряд соціальних мереж, які використовують його в повну силу, зокрема, «TikTok» та «Instagram». Проте, слід зазначити, що обидва інститути ще не поширювали свій матеріал серед цих мереж, попри те, що вони мають великий потенціал.

На відміну від македонської інституції, українська використовує канал на відеохостингу «YouTube», який, на перший погляд, має невеликий вплив на аудиторію, адже має близько 30 тисяч підписників на момент написання статті, що не багато, спираючись на реалії цього відеохостингу. Проте якість відеоматеріалу на каналі – професійна і висока, а теми роликів – актуальні для суспільства питання української історії та її сучасної інтерпретації. Їх направленість – спонукування до переосмислення

власного відношення до деяких подій та діяльності персоналій історичного минулого. За формою подачі матеріалу – це як лекції та семінари, так і свідчення очевидців подій. Широко представлені спогади членів УПА часів Другої світової війни, що є вагомим плюсом, враховуючи неоднозначність сприйняття українським суспільством у 1991-2022 роках діяльності націоналістичного руху опору.

З огляду на те, що обидві інституції є державно-науковими осередками, вони перебувають в епіцентрі «історичних війн». Для України це боротьба за давню історію «України-Русь» на яку заявляє свої претензії Російська Федерація, претендуючи на наші території. Це й твердження про створення держави ззовні, висловлене у псевдоісторичній статті В. Путіна про Україну. Також Україна має конфлікт і з західними сусідами, причому – з декількома. Зокрема, уряд Угорщини зазіхає на Закарпаття, що не раз демонструвалось на офіційному рівні, де публікувалась карта «Великої Угорщини», в яку входять як сучасні землі України, так інших держав. Але більш виразним медійно був конфлікт між УІНП та польським аналогом через інтерпретацію діяльності ОУН-УПА. Зокрема, в своїй статті вчена з Університету імені Адама Міцкевича К. Єндрашик з самого початку заявляє про бійців УПА як про злочинців. Окремо підіймається питання і про належність Львова Польщі, при цьому вчена у якості аргументу на користь своєї тези говорить про меморіал «львівських орлят» – добровольчих польських формувань, що були на боці окупації Львова Польщею. Окремо К. Єндрашик зупиняється на дипломатичних відносинах, де центром її уваги стає договір про порозуміння 1997 року, в якому мали б зникнути всі історичні претензії один до одного. Але цей договір нічого не дав, так як дискусії з приводу ОУН-УПА та подій на Волині 1943-1944 років продовжились. Конфлікт посилюється після зміни політичної влади в 2014 році, адже зі зміною політичної влади, змінилась і її риторика, а відтак – і політика пам'яті. Трагування ОУН-УПА та подій 1917-1921 років кардинально відрізнялось від тих, що були до Революції Гідності й це не співпадає з тим, як ці події оцінюють в Польщі.

Схожа проблематика існувала і в Північній Македонії, і конфлікт з деякими державами породжувала і самоназва країни. До недавнього часу вона офіційно звалась на міжнародному рівні, як Колишня Югославська Республіка Македонія. Все через історичну назву цілої області, на яку претендувала більш давня держава Греція. Сьогодні цей спір вирішено. Окрім цього, болгар не вважають македонців за окрему націю, про що неодноразово заявляли їх політики, включаючи колишнього президента Ж. Желева та сучасних представників політичної еліти, зокрема – К. Костадинова. Тож не дивно, що Македонський інститут національної історії велику увагу приділяє вивченню постаті

революціонера Г. Далчева, якому належить провідна роль у творенні незалежної держави Македонії. Його етнічне походження є предметом спору з Болгарією. Якщо його визнають етнічним болгарином, то це дасть привід Болгарії стверджувати факт створення держави ззовні. Окремо треба говорити про конфлікт 2001 року, який виріс як раз з історичного. Цікавий він тим, що його безпосереднім учасником є Україна. Відтак, албанські сепаратисти, або ж «Армія національного визволення, що надихнулись кінцем конфлікту в Косово та Метохії та ідеєю «Великої Албанії» вчинили спробу взяти під повний контроль місто Тетово та його околиці. Завдяки наданій Україною авіації та бронетехніці конфлікт завершився повним розгромом албанських сил і підписанням Орхидського договору.

Висновки.

Таким чином, хоч македонська інституція і є давнішою за українську, проте значно їй поступається. З впевненістю можна говорити, що обидві ці установи, маючи однакову мету – затвердження свого народу, як повноцінної, історичної нації, яка має право на державність в тих кордонах, які склались на даний час і їх міжнародного визнання – мають різні цілі і суть роботи. Українська інституція скоріше ревізійна, аніж наукова, в той час як македонська має переважно науковий характер. Македонська інституція, на відміну від української, фактично, не вирізняє окремо новітню історію власної держави, в ній немає ні кафедр, ні якогось інституту, який би займався історією держави періоду незалежності. Інститут національної історії майже не висвітлює одну з націотворчих для македонців подій – війну з албанськими сепаратистами. Акцент же поставлений на османській та античній спадщині. Відмінним є й освоєння інституціями медіапростору. Македонський інститут національної історії має лише сайт, в той час як Український інститут національної пам'яті створив інтерактивний сайт з великою кількістю посилань та значним обсягом візуалу на ньому, що набагато краще впливає на залучення молоді. Якщо ж ми говоримо про політичний аспект дій, то Українська інституція проводить активні дії в сфері подолання комуністичного минулого та наслідків тоталітарних режимів, беручи приклад з близьких за політичним становищем країн. Одним з рушіїв цих процесів стала війна з Росією та сепаратизм. В той час як в політиці, так і в історії Республіка Північна Македонія зберігає консерватизм, хоча має схожі проблеми з сусідами та їх політичними партіями. Враховуючи все вищезазначене можна говорити про правильність дій України в сфері політики пам'яті. Наша держава за більш короткий термін роботи своєї інституції, набагато краще оснащена технічно, а також більш дієва в силу свого становища, як органу державної влади. Досвід Північної Македонії є підтвердженням того, що не можна знижувати статус структури на яку покладено завдання формування національної пам'яті.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Assmann, A. (2006). *Der lange Schatten der Vergangenheit. Erinnerungskultur und Geschichtspolitik*.
- Nora, P.(1989) Between memory and history. *Special Issue: Memory and Counter-Memory*.
- Бабка, В. (2014). Політика пам'яті: спроба теоретичного синтезу, моделі впровадження та роль у перехідному суспільстві. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України*, 6 (74), 201-215.
- Бюджет УІНП скоротили вдвічі, але фінансування більшості проєктів планується зберегти.(2020). *Пресс-центр УІНП*. Відновлено з <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/65-mln-zamist-129-byudzheth-uinp-skorotyly-vdvichi-ale-finansuvannya-bilshosti-proyektiv-planuyetsya-zberegty>
- Венгерська, В. (2017). Топонімічні об'єкти в історичній політиці України та Польщі: місця пам'яті чи забуття? *Інтермарум: історія, політика, культура*, 4, 42-57.
- Власенко, С.(2022) Політика європейської пам'яті через призму євроінтеграції постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи: нормативно-правова основа. *Аспекти публічного управління*, 11(1), 55-63. <https://doi.org/10.15421/152320>
- Власенко, С.(2023). Подолання комуністичного минулого як складова політики національної пам'яті Словачької Республіки та Чеської Республіки. *Аспекти публічного управління*, 11(1), 55-63. <https://doi.org/10.15421/152308>
- Власов, В., Панарін О. & Топольницька Ю. (2020). *Історія України. Підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти*. Київ: Літера.
- Грицак, Я. (2022). *Подолати минуле: глобальна історія України*. Київ.
- Єндрашчик, К.(2018) Історичні проблеми та політика пам'яті в польсько-українських стосунках (1991-2017). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 3-4, 237-253.
- Іваненко, В.,& Кривошеїн В.(2022) Державна політика пам'яті в сучасній Україні в умовах інформаційної війни. (2014–2021 рр.). *Грані*, 2, 16-21. <https://doi.org/10.15421/172218>
- Киридон, А.(2015). Політика пам'яті в Україні (1991–2015 рр.). *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць*, 15, 244-250.
- Сайт інституту національної історії Республіки Північна Македонія.(2023). Головна. Відновлено з <https://www.ini.ukim.mk/mk/>
- Статут на ЖНУ Інститут за націонална историја-Скопје. (2023).Акти и документи.Законски и подзаконски акти. Відновлено з <http://surl.li/ljsff>
- Телевизија 24 Вести. Институт за национална историја. (2018). *YouTube*. Відновлено з <https://www.youtube.com/watch?v=u9ScWON44es>
- Український інститут національної пам'яті.(2023). *YouTube*. Відновлено з <https://www.youtube.com/@UINPofficial/featured>.
- Український інститут національної пам'яті.(2023). *Офіційний сайт*. Головна. Відновлено з <https://uinp.gov.ua/>

REFERENCES

- Assmann, A. (2006). *Der lange Schatten der Vergangenheit. Erinnerungskultur und Geschichtspolitik*.
- Babka, V. (2014). Polityka pamiaty: sprobа teoretychnoho syntezy, modeli vprovadzhennia ta rol u perekhidnomu suspilstvi. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F.Kurasa NAN Ukrainy*, 6 (74), 201-215.
- Biudzheth UINP skorotyly vdvichi, ale finansuvannia bilshosti proektiv planuietsia zberegty.(2020). *Press-isentr UINP*. Retrieved from <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/65-mln-zamist-129-byudzheth-uinp-skorotyly-vdvichi-ale-finansuvannya-bilshosti-proyektiv-planuyetsya-zberegty>
- Hrytsak, Ya. (2022). *Podolaty mynule: hlobalna istoriia Ukrainy*. Kyiv.
- Iendrashchik, K.(2018) Istorychni problemy ta polityka pamiaty v polsko-ukrainskykh stosunkakh (1991-2017). *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, 3-4, 237-253.
- Ivanenko, V.,& Kryvoshein V.(2022) Derzhavna polityka pamiaty v suchasni Ukraini v umovakh informatsiinoi viiny. (2014–2021 rr.).*Grani*, 2, 16-21. <https://doi.org/10.15421/172218>
- Kyrydon, A.(2015). Polityka pamiaty v Ukraini (1991–2015 rr.). *Ukraina-Yevropa-Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats*, 15, 244-250.
- Nora, P.(1989). *Between memory and history. Special Issue: Memory and Counter-Memory*.
- Sait instytutu natsionalnoi istorii Respubliky Pivnichna Makedoniia.(2023). *Holovna*. Retrieved from <https://www.ini.ukim.mk/mk/>
- Statut na JNU Ynstytut za natsyonalna ystoryja-Skopje. (2023). *Akty y dokumenty.Zakonsky y podzakonsky akty*. Vidnovleno z <http://surl.li/ljsff>
- Televyzyja 24 Vesty. Ynstytut za natsyonalna ystoryja(2018). *YouTube*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=u9ScWON44es>
- Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiaty.(2023). *Ofitsiyni sait. Holovna*. Vidnovleno z <https://uinp.gov.ua/>
- Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiaty.(2023). *YouTube*. Retrieved from <https://www.youtube.com/@UINPofficial/featured>.
- Venherska, V. (2017). Toponimichni obiekty v istorychnii politytsi Ukrainy ta Polshchi: mistisia pamiaty chy zabuttia? *Intermarum: istoriia, polityka, kultura*, 4, 42-57.
- Vlasenko, S.(2022) Polityka yevropeiskoi pamiaty cherez pryzmu yevrointehratsii postsotsialistychnykh krain Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy: normatyvno-pravova osnova. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, 11(1), 55-63. <https://doi.org/10.15421/152320>
- Vlasenko, S.(2023). Podolannia komunistychnoho mynuloho yak skladova polityky natsionalnoi pamiaty Slovatskoi Respubliky ta Cheskoj Respubliky. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, 11(1), 55-63. <https://doi.org/10.15421/152308>
- Vlasov, V., Panarin O., & Topolnytska Yu. (2020). *Istoriia Ukrainy. Pidruchnyk dlia 7 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity*. Kyiv: Litera.